

บทคัดย่อ

จังหวัดน่านเป็นจังหวัดที่มีทรัพยากรทางด้านสถาปัตยกรรม และวัฒนธรรมอยู่เป็นจำนวนมาก ความเป็นเมืองเก่าของเมืองน่าน และความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติในเขตจังหวัดน่าน เป็นที่รู้จักกันดีในหมู่นักท่องเที่ยว ซึ่งเป็นสาเหตุให้นักท่องเที่ยวมาเยี่ยมเยียนเมืองน่านมากขึ้นทุกๆปี และเริ่มมีการกระจุกตัวของนักท่องเที่ยวในช่วงฤดูท่องเที่ยวในสถานที่ที่มีชื่อเสียงหลายๆแห่ง เกิดปัญหาในเรื่องความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยว ความเสื่อมโทรมของสถานที่อย่างรวดเร็ว และความแออัดของการกระจายรายได้ และผลประโยชน์ที่เกิดจากการท่องเที่ยว

เมืองน่านมีคำขวัญประจำเมืองว่า “เมืองเก่าที่มีชีวิต” ซึ่งแสดงให้เห็นว่าเมืองน่านเป็นเมืองที่มีทรัพยากรทางด้านศิลปวัฒนธรรม สถาปัตยกรรมที่มีความเก่าแก่ มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์หลงเหลืออยู่เป็นจำนวนมาก ซึ่งน่าที่จะเพียงพอในการดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามาเยี่ยมชม โดยไม่กระจุกตัวอยู่ ณ จุดใดจุดหนึ่ง และไม่จำกัดอยู่เพียงช่วงเวลาใดเวลาหนึ่ง แต่สามารถท่องเที่ยวได้ทั้งปี แต่สถานการณ์การท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นเป็นในทางตรงกันข้าม นักท่องเที่ยวที่เข้ามาเมืองน่านมักจะเยี่ยมชมสถานที่ที่มีชื่อเสียงเพียงไม่กี่แห่ง และเป็นลักษณะกระจุกตัว รวมทั้งจำกัดอยู่ในช่วงฤดูหนาว ซึ่งเป็นหน้าท่องเที่ยว โดยเฉพาะช่วงเทศกาลที่มีวันหยุดติดต่อกันหลายวัน

จากเหตุผลข้างต้นงานวิจัยชิ้นนี้จึงมุ่งที่จะสืบค้นทรัพยากรทางด้านสถาปัตยกรรม และวัฒนธรรมในเขตเทศบาลเมืองน่าน เพื่อรวบรวมและจัดทำเป็นฐานข้อมูลภูมิศาสตร์สารสนเทศที่ครอบคลุมทั้งทรัพยากรที่จับต้องได้ และจับต้องไม่ได้สำหรับนำไปใช้ในการวางแผนการจัดการส่งเสริมการท่องเที่ยวภายในชุมชน เพื่อลดปัญหาการกระจุกตัวของนักท่องเที่ยวในสถานที่ท่องเที่ยวในเขตเมืองเพียงไม่กี่แห่ง และส่งเสริมให้ทรัพยากรเหล่านี้ถูกใช้ประโยชน์เพื่อการท่องเที่ยวตามต้นทุนด้านคุณค่า และคุณลักษณะที่มีอยู่ในตัวทรัพยากร และศักยภาพในด้านต่างๆของชุมชน ซึ่งจะยังผลให้ทรัพยากรถูกนำมาใช้ประโยชน์ได้อย่างเหมาะสมตามสภาพเงื่อนไขในด้านต่างๆของปัจจุบัน และเกิดการสืบทอด ปฏิบัติ ดูแลรักษาให้คงอยู่สืบไป

การศึกษาพบทรัพยากรในด้านสถาปัตยกรรมและวัฒนธรรมในเขตเทศบาลเมืองน่านทั้งสิ้น 378 หน่วย โดยแบ่งเป็นทรัพยากรทางด้านสถาปัตยกรรม 200 หน่วย ทางด้านวัฒนธรรม 178 หน่วย และศักยภาพของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนโดยทั่วไปอยู่ในระดับปานกลาง มีเพียงบางชุมชนที่มีศักยภาพอยู่ในระดับดี ซึ่งส่วนใหญ่เป็นชุมชนที่อยู่ภายในเขตใจเมือง เช่น ชุมชนภูมินทร์ – ท่าลี่ ชุมชนมิ่งเมือง และชุมชนพญาภู การศึกษาพบทรัพยากรจำนวนมากซึ่งมีคุณค่าในเชิงศิลปะและประวัติศาสตร์แต่ยังไม่เป็นที่รู้จักในหมู่นักท่องเที่ยวโดยทั่วไป เช่น พิพิธภัณฑสถาน พระไม้ในวิหารวัดต่างๆ ที่พักอาศัยที่สร้างด้วยไม้ในชุมชนทางตอนเหนือของเขตเทศบาล ในขณะที่มีทรัพยากรบางประเภทที่เป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยว แต่มีนักท่องเที่ยวที่ให้ความสนใจอย่างจริงจังน้อย เนื่องจากสภาพแวดล้อมของสถานที่ยังไม่มีความเป็นระเบียบเรียบร้อย และมีสิ่งอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวเพียงพอ เช่น แนวกำแพงเมืองที่ได้รับการบูรณะทางตอนเหนือของใจเมือง แนวคูเมืองของเวียงเหนือ พื้นที่สาธารณะริมฝั่งแม่น้ำน่าน ทรัพยากรที่จับต้องไม่ได้มักจะพบอยู่ในประเพณีการเล่น และภูมิปัญญาพื้นถิ่นในตัวบุคคล ซึ่งส่วนใหญ่ยังเป็นที่ยึดมั่นในวงแคบ เช่น ฟ้อนแง้น ฟ้อนมองเชิง และการแกะสลักพระไม้ เป็นต้น

ลักษณะของโครงสร้างของเมืองน่าน ที่มีลักษณะพื้นที่แคบยาวขนานไปตามทิศตะวันตกของเมือง โดยมีเขตเมืองเก่าอยู่ทางด้านใต้ ซึ่งเป็นเสมือนจุดเริ่มต้นการเดินทางเยี่ยมชมสถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญที่มีชื่อเสียงของเมืองน่านในบริเวณใจเมือง ก่อนที่จะเริ่มเดินทางไปเยี่ยมชมทรัพยากรอื่นๆในชุมชนต่อไปทางด้านทิศเหนือของเมือง ดังนั้นการจัดการส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่จะมีทิศทางในการขยายตัวจากด้านทิศใต้ไปยังทิศเหนือมากขึ้นเรื่อยๆ ควรที่จะพิจารณาการท่องเที่ยวที่เป็นวนรอบซึ่งสามารถสร้างเส้นทางวนรอบ ได้ตามระยะเวลาที่นักท่องเที่ยวมี และความสนใจเฉพาะบุคคลในทรัพยากรประเภทต่างๆ

นอกเหนือจากตัวทรัพยากรเองแล้ว สภาพแวดล้อมโดยรอบของทรัพยากร ของเมือง และของชุมชนเป็นสิ่งสำคัญที่ต้องได้รับการเอาใจใส่ดูแล เพราะนอกเหนือจากการเยี่ยมชมสถานที่ และทรัพยากรแต่ละแห่งแล้ว นักท่องเที่ยวยังต้องเดินทางไปมาเพื่อพักผ่อน ทานอาหาร ชื้อของที่ระลึก และเยี่ยมชมสภาพทั่วไปของเมือง การเดินทางไปมาจึงเกิดขึ้น ดังนั้นสภาพภูมิทัศน์ที่สวยงามภายในเขตชุมชน และเมืองจึงสมควรได้รับการพัฒนาปรับปรุง ซึ่งเมืองน่านมีทรัพยากรต้นทุนที่สามารถพัฒนาให้เกิดภูมิทัศน์ที่สวยงามได้ในหลายๆจุด เช่น บริเวณตามแนวกำแพงเมืองและคูเมืองเก่าต่างๆ มุมมององค์พระเจดีย์วัดสวนตาลตามแนวถนนผากอง และพื้นที่ของเมืองตามริมฝั่งแม่น้ำน่าน

สิ่งสำคัญอีกประการหนึ่งในการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน คือ การจัดให้มีคนกลาง โดยสมควรมาจากคนในชุมชน ซึ่งคนกลางดังกล่าวจะทำหน้าที่ประสานงาน เชื่อมโยงความร่วมมือในการดำเนินงานระหว่างคนในชุมชน กับหน่วยงานต่างๆ ที่มีเป้าประสงค์ในการทำงานที่แตกต่างกันเข้าด้วยกัน เพื่อยังประโยชน์ในการใช้สอยทรัพยากรให้เกิดกับชุมชนมากที่สุด

ABSTRACT

Nan is a province in northern Thailand and a famous destination for tourists who love nature and culture. The rich culture of Nan city and abundant nature of Nan province have attracted many tourists to make a visit. The numbers of them have increased every year; however most of them concentrate their visit to only some famous places. This situation leads to the problem of over carrying capacity, fast deterioration and inequitable distribution of benefit from tourism.

The slogan of Nan city of “Nan Living Old Town” signifies the abundant old architectural and cultural resources of the city. The distribution of these resources should attract tourists to visit many parts of the city where these resources are located but in reality tourists always concentrate on a small group of well-know places, especially during the long holiday in winter, high season for Thai tourism.

Due to the above mentioned reason, this research aims to investigate and collect the architectural and cultural resources in Nan municipality area for establishing GIS database which covers both tangible and intangible resources. The database will be used for planning of community based tourism encouragement in order to reduce the problem of concentration of tourism in a small groups of resources. Simultaneously, the database will be utilized for evaluation of resources’ value and characteristic, and community potentiality to use these resources for tourism. This can be the proper mean for utilization of the resources, promotion of continuation of cultural practice and conservation of heritages.

The study found 378 units of cultural resources composed from 200 units of architectural resources and 178 units of cultural resources. The potentiality of most communities for managing community based tourism is in the middle level. Only some communities have high potentially which most of them are the communities located around the central core of old town area; Phumin-Thali, Ming Muang and Phraya Phu. Many resources with high cultural and historical value in the community are still little known among tourists such as local museum, wooden Buddha image, wooden house in the northern community, while there are many well-know tourist places of small visit by tourists; for example city walls and moats, and open area along the Nan river. The reasons are a lack of facilities, security and attractive beauty for tourists. Intangible resources are usually found in local play and practices, and wisdom in local intellectuals. Most of these resources are still untouched by tourism such as Fon Agan, Fon Mongchoeng and wooden Buddha image engraving.

Nan city is a long linear city following the west bank of the Nan River. The old city center is locate in the southern part of the city where tourists always commence their city travel from here before moving to the other parts of the city, which the most cases are the northern areas of the old town. Fostering of community based tourism in the northern part of the city, the areas covering most of city

areas, by planning alternative travel loops according to the limit of time and individual interest of the resources that tourists have, from the southern central core in the old town should be considered.

Moreover, the physical environment around the resources, community and city are also the attributes that should be taken interested in. Besides visit to each resource, tourists also travel to rest, eat, shop and see the city around, therefore the beautiful townscape should be developed and improved. At present, Nan city has many good environmental assets that can be improved for beautiful townscape – area along the old city walls and moats, area along the bank of the Nan River and area from Pagong Rd. to the south of Wat Suantarn's stupa, for example.

One of important factors in managing community based tourism is a mediator whom should be a representative from the community. The mediator shall coordinate and link between people in the community and outside agencies which each has each own different target in operation, in order to maintain equitable benefit for the community by utilization of the resources.